Ivan G. Iliev, Snezhanka Gencheva
(Bulgaria, Plovdiv University Paisii Hilendarski)

On the Southeast Malomirovo Dialect and the North Dobrudzha Lipnitsa Dialect

Abstract: The article deals with two related Bulgarian dialects. The first one is spoken in the Elhovo region in Bulgaria. At the beginning of the 19th century part of present-day Malomirovo's population migrated to Bessarabia, then came back to the Balkans and settled in the village of Lipnitsa in North Dobrudzha, which later became part of Romania. The authors provide comparison between the common features of the two dialects as well as the changes that took place in each of them.
Key words: Bulgarian dialects, Malomirovo, Lipnitsa, Dobrudzha.

Иван Г. Илиев, Снежанка Генчева
(България, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

За говорите на село Маломирово, Елховско, и на село Липница, Северна Добруджа

Село Маломирово, Елховско, и село Липница, Северна Добруджа

В Североизточна България, наред с местното мизийско население и придошлите от планината балканджии, има преселници от Тракия (Ямболско, Одринско и др.), както и от Малкотърновско и Лозенградско, преселени направо на север от Балкана или първо стигнали до Бесарабия и после върнали се обратно на юг от Дунав (Милетич 1902: 56/Miletich 1902: 56; Кемилев 1941: 22/Kemilev 1941: 22; Попиванов 1950: 161/Popivanov 1950: 161). Едни от тях са и изселниците от село Маломирово, Елховско, чието преселение към Бесарабия и после назад към Добруджа и Влахия (на някои от тях) е добре известно. Още от М. Арнаудов (Арнаудов 1923: 36-37/Arnaudov 1923: 36-37), частично или пълно повторено на други места (Попов 1941: 134/Popov 1941: 134; Желязков 1962: 9/Zhelyazkov 1962: 9; Чалъков 1964: 7-8/Chalakov 1964: 7-8; Даскалова-Желязкова 1989/Daskalova-Zhelyazkova 1989; СД 1993: 120-121, 235/SD 1993: 120-121, 235; Генчева 2014а: 6-7/Gencheva 2014a: 6-7), се знае, че село Липница в Румънска Добруджа (близо до Силистра) било заселено предимно от тръгнали към 1820 г. за Бесарабия бежанци българи от Хамбарлий (Маломирово) и някои други по-близки или по-далечни до него села – Лалково, Факия.[1] Тези българи понякога се наричат събирателно просто

[1] Упълномощеният представител на Русия в комисията за определянето на границите на България съгласно клаузите на Берлинския конгрес, капитан А. Боголюбов, отбелязва в документ, издаден в Силистра на 11.X. (3.XI.) 1878 г., че почти всички села между езерото Олтина и Силистра са изцяло български. За Липница посочва, че се състои от 60 къщи българи и препоръчва границата да мине между селата Козлуджа и Липница, като първото остане на румънска територия, а второто – на българска. Но това не се случва (Замвер, Хопф 1880: 521/Zamver, Hopf 1880: 521). Към 1917 г. в селото имало 170 български, 20 румънски и 3 цигански къщи (според цитираните съчинения), а в една немска статистика (*Ein Wohner-Verzeichnis im Bereich der Deutschen Etappen-Verwaltung in der Dobrudscha, nach dem Stande vom 15 Februar 1918*) се отбелязва по-конкретно, че към 15 февруари 1918 г. в Липница живеят 938 българи, 52 турци, 107 румънци и 1 руснак или общо селото брои 1098 души. В числото на румънците има и

българи от Одринско (в липнишките песни Одрин или Адрианопол се назовава *Дряно-поле* (Генчева 2014а: 68/Gencheva 2014a: 68). Същите българи, според разказа на Ташо Кральов (Арнаудов 1923: 36/Arnaudov 1923: 36), първо стигнали до Бузъу в днешна Румъния, но след три години се върнали обратно и след известен престой в севернодобруджанското село Мюхтия (или Мюфтия – близо до Долна Чамурла, днес Ceamurlia de Jos) и в севернодобруджанското село Гарван (вероятно между Vacareni и Галац, или друго – несъществуващо сега; Арнаудов 1923 : 36/Arnaudov 1923: 36) накрая се установили в Липница (между 1823–1829 г.).[2]

Село Липница обаче не е новоосновано от хамбарлийските и други пришълци, а е новозаселено от тях, макар последните да са го намерили празно. Споменава се в стари османски регистри. През 1826 г. в Липница е роден прапрадядото на съавторката на тази статия – Вълко Милчев Иванов, починал в селото през 1929 г. на 103-годишна възраст, според местния registru stare civilă – morţi за 1929 г. А през 1831 година в Липница е роден и споменатият от М. Арнаудов негов информатор – дядо Ташо Кральов. После в селото идват още хора от Девненско и от селището Бургуджикьой, Одринско (от които идва и родовото име *Бургуджиеви*). На още по-късен етап пристигат спорадично и сливенци, котленци и други балканджии. Много важен факт е, че към 1840 година в новооснованото село вече съществува храм „Свети Георги“ (Генчева 2014а: 8/Gencheva 2014a: 8) – със същото име като храма в Хамбарлий (Маломирово). Смята се (Павлов, Попова 2016: 11/Pavlov, Popova 2016: 11), че първата хамбарлийска църква е построена през 1834 година, но не е изключено и преди това там да е съществувал християнски храм със същото име. Към 1840 година от липничани е заселено и съседното село Галица (Арнаудов 1923: 36-37/Arnaudov 1923: 36-37). Училищната сграда в Липница е построена през 1855 г., но училище е съществувало и преди това, като се е помещавало на различни места (Чилингиров 1917/Chilingirov 1917; Димитров, Жечев 1988: 195-196/ Dimitrov, Zhechev 1988: 195-196; Тонев 1973: 65, 271/Tonev 1973: 65, 271). Българското училище в Липница просъществува до 1881/2 г., като след това румънците отварят свое – до 1916 и в периода 1918–1940 г.

Желязков (1962) и Чалъков (1964) не споменават подробности за преселението на хамбарлийци в Добруджа – според тях липничани избягали там направо от Маломирово заради нападенията на кърджалиите. Преселническата сага на хамбарлийци (маломировци) напомня тази на сакарските главанци, които също отиват до Бесарабия, където основават днешното село Главан(и), Арцизко, а после и редица други села в Добруджа (Илиев, Георгиева 2018/Iliev, Georgieva 2018), но част от тях се настаняват в Северна България още преди бесарабското преселение – примерно в село Момчилово, Провадийско (Милетич 1902: 109/Miletich 1902: 109; БДА 1966б: 19/BDA 1966b:19).

цуркани, т.е. колонисти от Карпатите, а руснаците са избягали белогвардейци.). Районът Кузгун, в който е включена Липница, има 49 селища, като изследваното от нас село Липница е третото по брой на българите след Канлия с 1143 и Гърлица с 1074 души (АД 1919: 68/AD 1919: 68). За същия период, но без да посочва дата, Анастас Иширков (Иширков 1919: 158/Ishirkov 1919: 158) отбелязва село Липница с 848 жители българи и 80 румънци. Възможно е разликата да се дължи на включването и съответно невключването в този брой на отвлечените от румънската държава липничани, държани почти две години в лагери в Молдова. В този район е отбелязано и с. Гарван, което сега е на румънска територия, между Кайнарджа и Краново – да не се бърка с гореспоменатото село Гарван, също на румънска територия, или пък с гребенското село Гарван в община Ситово. За Липница Милетич (Милетич 1902: 172/Miletich 1902: 172) и Арнаудов (Арнаудов 1920: 28/Arnaudov 1920: 28) съобщават в доста обобщен вид, че е населено с ямболци и сливенци (първият) или с преселници от Лозенградско и Северна Тракия (вторият).

[2] Друга част от хамбарлийци (днешни маломировци) е основала селата Лощиновка и Суворово в днешна Украинска Бесарабия (вж. Илиев 2018/Iliev 2018).

След Крайовската спогодба за размяна на население между България и Румъния от 1940 г. жителите на Липница, Галица, както и на други български села, са разселени в различни селища в българска Южна Добруджа (Кемилев 1941: 23-24/Kemilev 1941: 23-24; Богданова 2001: 94-95/Bogdanova 2001: 94-95). Броят на мигриралите в Южна Добруджа липничани е към 4348 души, а на галичани – към 4244 души (Кемилев 1941: 23-24/Kemilev 1941: 23-24).

Според Йорданов (Йорданов 1991: 52/Yordanov 1991: 52) в Професор Иширково има 591 преселници от Галица, а в село Ситово има 1120 заселници от Липница. Освен в Ситово липничани има и в Слатина, и най-вече в едната от махалите на Поляна, а отделни семейства и в Сребърна и Ветрен, защото били твърде многобройни и имотни, за да се поберат в едно село (Генчева 2014а: 6/Gencheva 2014a: 6).[3]

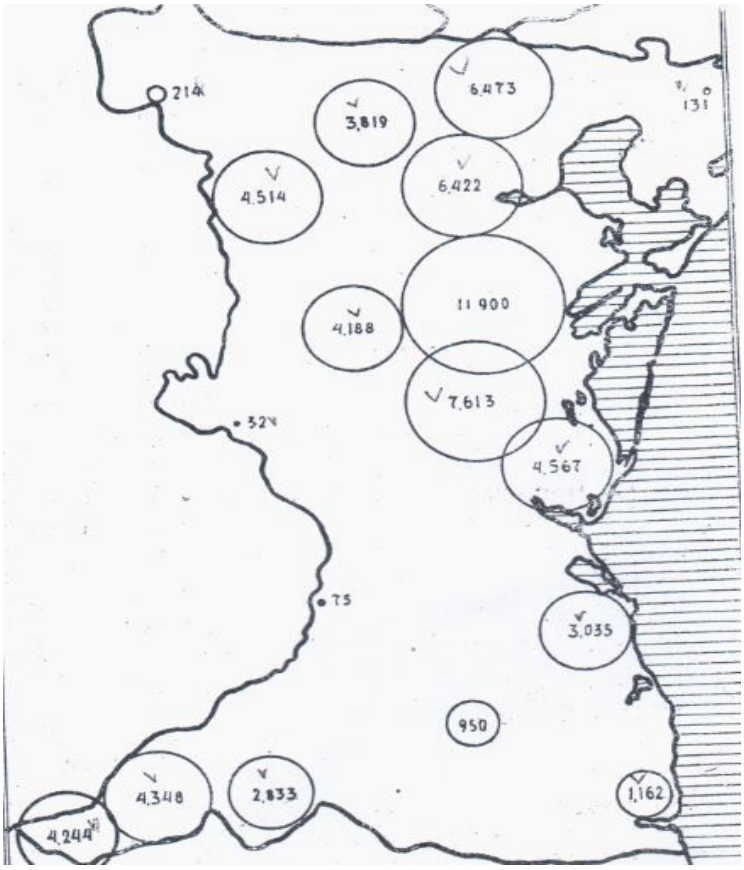

Село Липница в Северна Добруджа с население от 4348 души, и с. Галица с население от 4244 души – двете села най-долу вляво (по Кемилев 1941: 24/Kemilev 1941: 24).

1. За българските говори в Добруджа

За гребенските села в Силистренско (Пожарево, Малък Преславец, Гарван, Попина, Ветрен, Сребърна, Калипетрово и др.) е показана информация във втори том на БДА

[3] На практика сегашното село Поляна от 1941 до 1956 г. е уникален конгломерат от три села – всяко със свое име, но с един общ селски мегдан, читалище, управа и гробище. Тези села (или големи махали) са: 1. Ялъ Чаталджа (Поляна), което до 1936 г. е било преобладаващо турско и където имотите на изселените турци са били изкупени предимно от гребенци от Попина; 2. Николай Филипеску (Липница) – румънско колонистко мегленовлашко село, където на мястото на македонските мегленовласи се заселват липничани; 3. Стоян Михайляно (Полковник Златев) – възниква на дотогава незаселено място и носи името на прадядото на съавторката на статията. В определен момент възниква и арменска махала, създадена на изцяло държавна земя (СНМЮД 1941; СНМ 1945; Вакарелски 1964 – Карта; Лична информация).

(БДА 1966а/BDA 1966a; БДА 1966б/BDA 1966b), както и у Иван Кочев (вж. Кочев 1969/Kochev 1969), но конкретно за говорите на тракийските преселници в Добруджа малкото, което се знае, е доста обобщаващо. От Милетич (Милетич 1902: 56-58/Miletich 1902: 56-58) научаваме за наличието на няколко лексеми, повечето от които се използват и в Маломирово: *кỳндури* ’зимни обувки’ (в Маломирово и Поляна е *кундỳри* и означава ’обувки’), *папỳци* ’летни обувки’ (липсва в Маломирово) – у ямболци и чирпанци – *постàли* ’чехли’ (в Маломирово същата дума означава ’вид обувки’), *салтамàрка* ’горна мъжка дреха’ – и в Маломирово (у одринци – *ацѐмка*), *елѐче*.

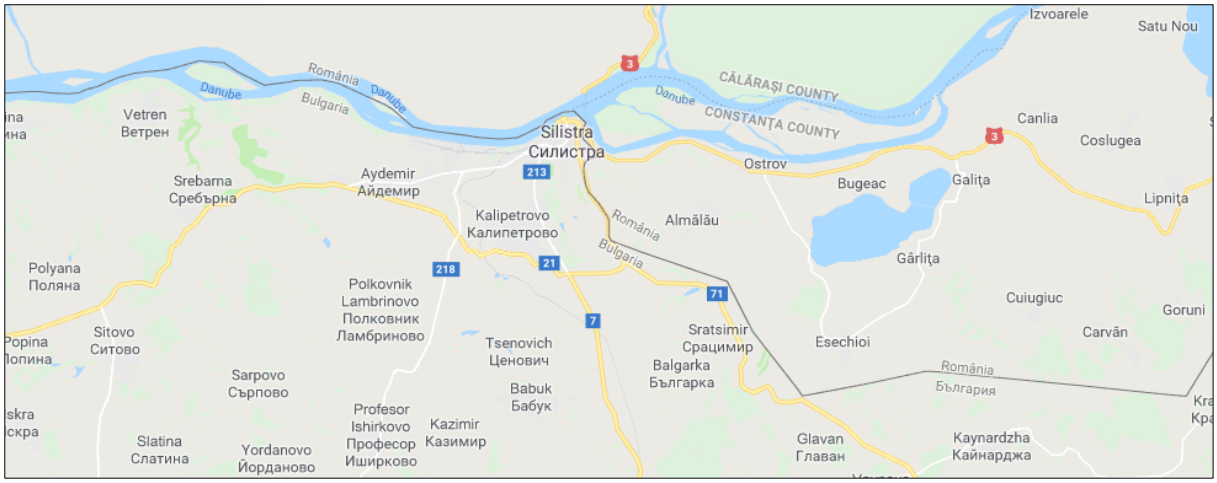

Силистренският регион със селата Липница, Галица, Поляна, Ситово, Слатина, Професор Иширково (Google.maps).

Попиванов (Попиванов 1950: 162/Popivanov 1950: 162) също изнася малко информация, която като цяло отговаря на състоянието и в маломировския говор: само *’а* вместо ятова гласна; наличие на характерните и за шуменския говор плурални форми *влас’à, кул’à, нив’à, пилц’à, въж’à, синц’à* ’мъниста’; лексика от типа на *бул’à, булѝш* ’боледувам, боледуваш’ (като в Шуменско), *зъм’à, зъмѝ* ’змия, змии’ (и в Шуменско), *клòчка* ’квачка’, *чил’àк* ’човек’, *кълна* ’по-малка зълва’.

При описанието на тракийския одрински тип говори в Добруджа Максим Младенов (Младенов 1974: 415-424/Mladenov 1974: 415-424) е пропуснал села като Поляна. Изнесените от него тракийски говорни особености в Добруджа като цяло са характерни за тронския тип говори в Одринска Тракия и често се разминават с липнишките: рефлекс на ятовата гласна *ê* (*бѐли, врѐме, млѐко*), на малкия ер – *ъ, е* (*дошъл, тънко, тѐмно*), определителен член за м. р. ед. ч. *-о/-ъ* (*вратò, гърбò, мъжò* и *мъжъ̀*), лични местоимения (*йà, йàс*), кратка винителна форма за ж. р. *га, гъ* (*сланѝната га вàд’ат, не гъ фъргаме*), замяна на възвратното местоимение с анафорично (*ше го ушѝе на нѐйа си*), презентни форми с отметнато ударение (*сѐда, дòйа, бѐра, чѐта*), бъдеще време с *къ* или *ше*, императив с начално ударение (*ѝдите, мълчите*), забранителни форми (*мѝ отѝва, мѝте бàра*), неударена кратка местоименна форма в началото на изречението (*мъ болѝ, съ удàрих*), лексеми (*чукмàн, кàмен*).

Диалектна карта на Силистренско (по Младенов 1974: 419/Mladenov 1974: 419) с легенда.

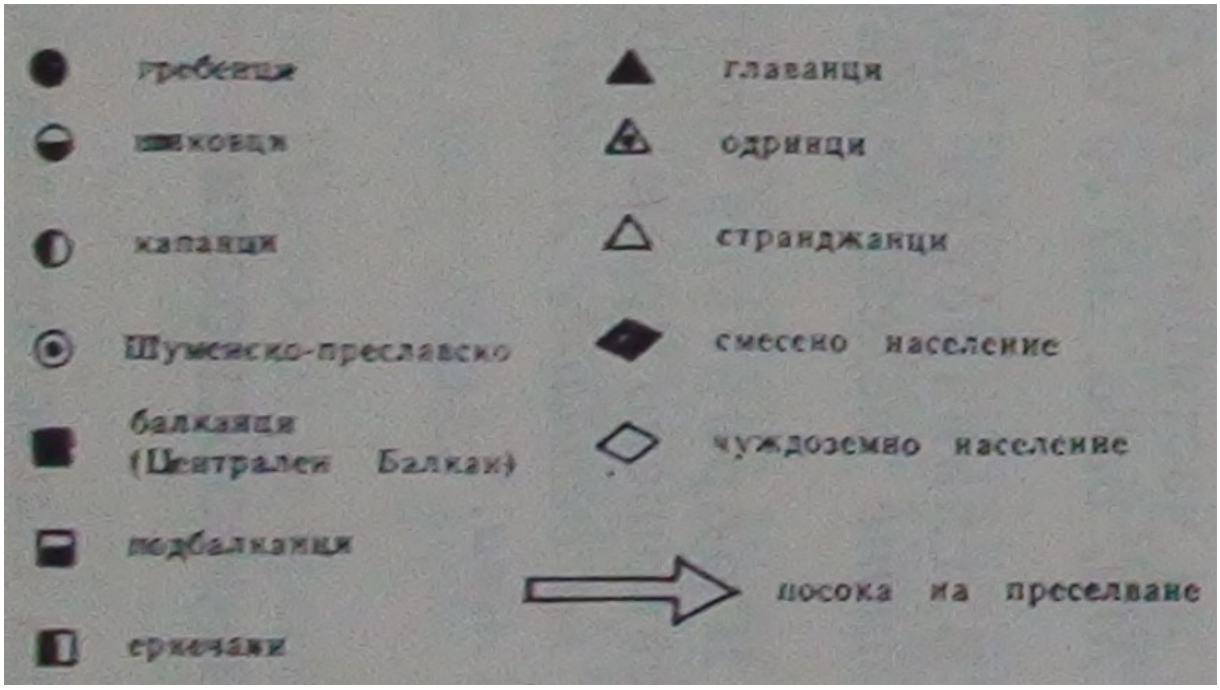

На картата (Младенов 1974: 419/Mladenov 1974: 419) Ситово (където има и липнишки заселници) е показано само като гребенско по говор село, Поляна и Слатина (където също има липничани) са обозначени като подбалканци, а жителите на Професор Иширково (с галишките заселници) – като шиковци, което не е съвсем точно.

2. За говора на село Липница[4]

А. По сведения от фолклора

Първата косвена информация за липнишкия говор се намира у Арнаудов под формата на няколко песни от въпросното село и няколко цитирани изречения от речта на

[4] При сравнението на липнишкия говор с маломировския за последния се използват данни от Илиев, Хенцелман 2015а; Илиев, Хенцелман 2015б; Илиев, Хенцелман (под печат).

един информатор. Арнаудов (Арнаудов 1923: 7/Arnaudov 1923: 7) отбелязва, че записаните от него песни в Северна Добруджа показват най-близко родство с тези от Североизточна България и Източна Тракия (тоест насочват към естествения исторически път на движение на населението от Мизия към Тракия и после към Добруджа през Бесарабия). Арнаудовият информатор, от когото са взети песните от Липница, е Величко Атанасов, който ги е слушал от майка си. За нея последният казва (типично по хамбарлийски, тоест по маломировски):

> *И дъ жъл'àй, и дъ плàчи, сѐ нъ п'àсни гу кàръши, дурдѐ зим'àтъ йъ притѝсни, сидѝ нъ кỳпчи и глъсò ѝ ни съ сминѝ* (Арнаудов 1923: 20/Arnaudov 1923: 20).

От цитирания пасаж, който е много по-достоверен източник за състоянието на тогавашния липнишкия говор, отколкото приведените по-долу фолклорни песни, веднага се набиват на очи няколко особености, характерни и за маломировския говор, които се срещат в липнишкия в началото на XX век: рефлекс ѣ → *'а* (*жъл'àй*, *п'àсни*); определителен член за м.р. ед. ч. *-о* (*глъсò*); времеви съюз *дурдѐ*; кратка местоименна форма за ж.р. ед. ч. вин. п. *йъ*, кратка местоименна форма за ж.р. ед. ч. дат. п. *ѝ*. Предпоследната особеност е много важна, защото показва, че в говора на липнишките преселници в Силистренско след 1940 г., конкретно за тези, които се установяват в Поляна, са настъпили някои промени, понеже сега полянските липничани вече използват форма *гъ* – вж. по-долу (интересното е, че същото се наблюдава и в тронския говор, понеже той първоначално вместо *гъ* е използвал местоименната форма *а* – вж. по-нататък). Настъпилата в липнишкия говор промяна при кратките местоименни форми за женски род показва, че и днешните футурни частици *ша, шъ, ши* в Поляна най-вероятно също са иновации, заети от говорите на съседните, предимно гребенски, селища.[5] В песента от Липница „Коледари носят добър глас“ (Арнаудов 1923: 8-9/Arnaudov 1923: 8-9) не се съдържа никаква по-специална езикова информация, с изключение на две сложни думи: *белуглàви* и *белукрàки*, както и на турцизма *хабѐр*.

От друга липнишка песен – „Грѐшен калỳгер“ (Арнаудов 1923: 77/Arnaudov 1923: 77), се вижда, че наред с член *-о/-у* се използва и футурна частица *шъ* (тук не е ясно дали рефлексът ѣ → *е* в *грѐшен* е проява на екавизъм, в противовес на автентичното хамбарлийско *гр'àшин*, или просто е налице идеализиран вариант на думата). Двата маркера са характерна особеност и на днешния липнишки говор в Поляна. Можем само да гадаем дали тук е отразено действителното тогавашно състояние на говора по отношение на футура, което би могло да се дължи на наличието на преселници от съседни на Маломирово села, с гребенско или шиковско влияние, или просто се сблъскваме със заблудата на наличната във фолклора езикова информация.

Най-дългата липнишка песен, записана от Величко Атанасов (Арнаудов 1923: 74-75/Arnaudov 1923: 74-75), е песента „Припàннълъ й тѐмнъ мъглъ“ (тук не показваме текста). В цитираната песен, без да се осланяме сляпо на дадената там езикова информация, ясно се виждат и характерни за маломировския говор фонетични особености като редукция *е* → *'ъ* (*тѐб'ъ, дѐв'ът*); рефлекс ь → *е* (*тѐмнъ*); промяна *дн* → *нн* (*припàннълъ, путплъннѝ*). Наред с характерното и за маломировската реч запазване на спомагателния глагол в преизказните форми (*припàннълъ й тѐмнъ мъглъ*; *ни е било*

[5] В Добруджа от началото на XIX в. насам чисти в етнографски план села вероятно няма, което се отнася и за Липница и Поляна – вж. по-горе. Освен това в периода 1916–18 г. в Липница има българско училище. Обучението на български език в Южна Добруджа се възстановява след 1940 г., включително и като вечерни курсове за възрастните. Този факт, наред със смесените бракове и социалистическите кръжоци, дава отражение и върху липнишкия говор по същия начин, по който и маломировският говор е претърпял промени по времето на този период.

тѐмнъ мъглъ, нàй е било Ян кехайà) обаче се забелязва (в разрез с чутото в разговор от самия Величко) и преобладаваща употреба на член *-ъ* (*урешàкъ, стулувàкъ, йъпънджакъ* – последната употребена два пъти). Много интересна е формата с двоен член (*-ъ/-у*) *òриъу* ’ореха’. Местоименните форми *йàзи*, *вàзи* са характерни за Чирпанско, откъдето е дошла една част от маломировското население, както и за Македония, откъдето е дошла друга част, но макар да ги има в маломировските народни песни, за живия маломировски говор не са характерни.

След видяното у Арнаудов ще бъде показана и лингвистичната информация, взета от липнишките песни, показани у Снежанка Генчева (Генчева 2014а/Gencheva 2014a). Там като липнишки могат да се определят песните от село Поляна, тъй като всички информатори от селото (вж. с. 197-198) са родени в Липница между 1901 и 1931 година (едната информаторка се казва Иванка Илиева – като единият от съавторите на тази работа, родом от Маломирово), както и повечето песни от Ситово, откъдето двама от информаторите също са родени в Липница по указаното време. Ето и езиковите особености на песните от Липница, записани в селата Поляна и Ситово, с поставени от нас ударения на сигурните места. Някои от тези особености наистина съвпадат с показаните по-долу фактически особености на липнишкия говор.

а. Особености, характерни и за автентичния маломировски говор

Рефлекс ь → *е*: *тѐмна мъглà* (Генчева 2014а: 30/Gencheva 2014a: 30);

Рефлекс на ѣ: якав изговор – като в Маломирово: *изл’àз* ’излез!’ (94, 166), *фл’àнаа/фл’анàа* (118); якав изговор и в *с’àно* (176), което в Маломирово е *синò* поради различното място на ударението; но преобладаващ екав изговор в други думи: *бѐли кадъ̀ни* (68), *пѐе, нѐ кавàл свùри* (149), *са желтѐиш, са белѐиш* (111) (в Маломирово съответно *съ жълт’àйш, съ бил’àйш*), *сѐки* (108, 109) – срещу маломировското *с’àки*, *намѐрим* (83), *отрѐжеш* (117), *премѐни* (107);

Остатъци от широко *ѐ* (в императивни окончания): *посвирнѐте*, *потропнѐте* (с. 45) – в Маломирово много по-често се срещат якави рефлекси – *посвирн’àте* и т. н.;

Делабиализация: *лùбе … залùбих* (105), *лѐсно са лùбът ергѐни* (183) като в Маломирово.

Депалатализирани съгласни в глаголни окончания: *кùпа* (111), *прàват* (109), *òдат* ’ходят’ (147), *ши са ожена* (182), *са лùбът* (183);

Промяна *дн* → *нн*: *сѐнна, допàнна* (45); *пàннало* (108, 109);

Изпадане на съгласни: *двà òла* ’два вола’ (50) и др.;

Промяна *х* → *й*: *рѐкайме* (83);

Промяна *х* → *ф* в средисловие (и в краесловие на прилагателните): *дùфнали* (175), *сùфото дърво … суфото дръ̀у* (112) (в Маломирово се казва *дùфа в’àтир, дуфнàли, сùф, глùф*, но *сùу/сùву дръ̀ву*)

Група *-ър/-ръ*: в един и същ стих (с. 112) са налице *суфото дърво … суфото дръ̀у* (втората форма като в маломировския говор), но: *завърза* (135); *гъркùни* (68) срещу *завръ̀за, връзà, гръкùни* в Маломирово;

Определителен член *-о/-у* за м. р. ед. ч.: *на кàмъко* (96), *из пъ̀т’у* (164), *кон’о* (147), *пръ̀стено* (143);

Кратка местоименна форма *йъ* за ж. р. ед. ч.: *нùй ши йъ кръщаме* ’ще я кръстим’ (125), като в речта на липнишкия информатор Величко Атанасов;

Конструкция от типа *нѐйа годùна* вместо *онàйа годùна* (50);

Неизменяеми прилагателни от турски произход: *герцùк премѐни* (107);

Глагол ’хваля (се)’ в 3-то спрежение: *пофàл’а са* ’похвали се’ (188);

Отрицателен императив със *стига* + ’съм’ + *елово причастие*: *стѝга си ергенѝвал* (124);

Запазен спомагателен глагол в 3 л. на преизказните форми: *фл’àгла и момà в градѝнчица* (65);

Използване на едни и същи поетически формули: *Димѝтруата мàйчица, т’à на бѝлката дѝмаше* (123); *Димѝтруўта мàйчица, т’à на Димѝтър дѝмаше* (170) – в народна песен от Маломирово има *Стояновата майчица, тя си на Стоян думаше* (Петрова);

Съпоставителен съюз *нѐто … нѐто* (49, 185) и *не … не* ’нито … нито’:

пофàлила са ѝ Дѐнена мàма, нѝйде ми н’àма кат нàша Дѐна, нѐ ў Цариграда бѐли кадъни, нѐ ў Др’àнополе вѝши гъркѝни! (68);

нѐ мома пѐе, нѐ кавàл свѝри (149);

Лексика: *изл’àз* ’излез!’ (94), *фл’àнаа/фл’анàа* ’влезнаха’ (118), *бѝл’а* ’жена на по-голям брат’: *пофàл’а са бѝля със калѝна* (188) – *калѝна* ’сестра на съпруг’, *фидàна* ’плодно дръвче’ (135), *отдалѐк* (156), *дѐген* (195), *ъгли* ’кошари’ (166) – в Маломирово *агъли*, *замѝнал* ’подминал (някого)’ (195), *нѝйде* ’никъде’ (68)

б. Особености, които се срещат и в маломировския говор, но не при същите лексеми

Глагол ’да вляза’ в облик *да фл’àна* (като в Маломирово), но елово причастие *фл’àгъл, фл’àгла*: *фл’àгла и момà в градѝнчица* (65) – в Маломирово се използват подобните глаголи *тѝргам, фъргам*, като за конкретното причастие има *флинàлъ* (в разговорния език в Поляна също се използват и формите *флинàл/фл’àнал – флинàла/фл’àнала*);

Глагол ’наемам се’ с наставка *-н* за еднократност на действието: *Кòй ще се наѐмне?* (67, 69) – в Маломирово има *дъ зѐмнъ, дъ зѐмни, дъ сѝпнъ, дъ сѝпни.*

в. Особености, редки в маломировския говор

Преглас *’а* → *е*: *калѐски* (с. 49);

Примери с липса на стесняване *е* → *ъ*: *тѝрчен* (151), *хайдѝтен* (186) – в маломировския говор явлението е рядко, но в произлезлия от него суворовски говор в Бесарабия редовно има *бáлгар’ан, бạчвàр’ан*, които представляват преходен етап към *бáлгар’ън, бạчвàр’ън* и т. н. (Полтораднева-Зеленина 1954: 70/Poltoradneva-Zelenina 1954: 70).

Лично местоимение *вàзи* (60), характерно само за езика на народните песни.

г. Особености, нехарактерни за автентичния маломировския говор

Промяна *х* → *ф* в аористни и местоименни окончания: *отѝдаф, фàнаф, рѐкаф* (111); *на т’àф* (60);

Рефлекс *ел* на група -ъл/-лъ в ’жълт’: *жѐлто жѝто* (72, 187); *са желтѐиш* (111) (както бе отбелязано по-горе, в Маломирово има *жълт, жълт’àйш*);

Запазени дателни форми при съществителните (за разлика от разговорния липнишки език, например: *тòй си робѝни тѝхо говòри* (117).

Футурна частица *ши* (като в Добрич, Елховско, или в гребенския и шиковския говори в Силистренско): *ши засвѝри*, *ши сѐнни* (145), *ши ти кàжа* (148), *ши та попѝтам* (165), *йàла, ши го намѐрим* (83), *ши заѐме* (96), *ши ти кѝпа* (111), *ши ми отрѐжеш* (117), *ши са ожена* (182) и др.;

Наличието на различни варианти при някои от езиковите явления показва първо, че не може да се има пълно доверие на липнишкия фолклор като източник за езиковото

състояние, което е всеизвестна констатация в диалектологията, и второ, че липничани са смесица от различни групи население.

Б. Особености на липнишкия говор по състоянието му сред липнишките преселници в село Поляна, Силистренско

След показаните по-горе особености на езика на липнишките народни песни, сега ще бъдат показани някои особености на говора в село Поляна по информация на Стежанка Генчева, взета предимно от майката на същата – Ганка Вълкова Генчева, родена през 1931 година в Липница (за съжаление в село Поляна вече няма лица, които владеят автентичния диалект).

а. Фонетика

Общо с маломировския говор

Силно стесняване на гласните в неударена позиция;

Като цяло общи застъпници на старобългарските носовки и ерове: *къшта, жѐним, пъстра, съмна, ѐген*;

Рефлекс на ь → *е* при *тѐмен* 'тъмен', *стемнѝ съ* и т. н.;

Рефлекс на ѣ → *'а*: *дъ ум'àси, н'àшту, б'àл л'àп, б'àли л'àбуви, гул'àми, ц'àли, сл'àс, изл'àс, зл'à, б'àши, п'àат, см'àйът са, д'àду, вр'àми, жув'àйа, в'àтър – в'àтрови* (в Маломирово *в'àтир – витрувѐ*); *мл'àко – мл'àчен.* Но *дѐсна стърна, сѐат* и без ударение – *тривà*, а също се казва *цидà* 'цедя' като в Маломирово. Подобно на *с'àну,* което в Маломирово е *синò*, в Поляна се казва *р'àка* срещу маломировското *рикà* (и двете думи биха звучали по същия начин и в Маломирово, ако ударението падаше на първата сричка в тях). В Поляна има и *умрелò* 'погребение' срещу *умр'àлу* в Маломирово;

„Вторичен" ѣ, рефлектиран в *'а*, в турски заемки: *з'àн* 'повреда' – срещу неударено-то *зинòсвам* 'развалям' – като в Маломирово;

Звук *s*: *наsъ̀т, òнsи* и др.;

Делабиализация: *клѝч, кличò, заклѝчи, либòф, лѝбът съ* (в Маломирово *клѝч* и *кл'ỳч*, но *л'убòф*);

Протетично *и*: *истрàх мъ й, исрàм мъ й*;

Изпадане на *х* в начална и средисловна позиция: *òра* 'хора', *прàеа, събѝраа, ид'àа/йд'àа, пѝа, ушѝа, рàним, арѐсвам, ѝтър*;

Депалатализация на съгласни в презентни глаголни окончания и при съществителните: *вàрда* 'пазя', *дъ угàдъ* 'да усетя', *прàвъ, ръбòтъ, гувòръ, къдà* 'пуша', *да зълòва* 'да започна', *нòса, òда, сабỳда, трипѐра, сидà – сидъ̀т; нòса – нòсат; кòла – кòлат*, *рòклъ* 'рокля'.

Преход *х* → *й*: *т'àйнити, пѐкъйми.*

Вмятане на *в* или преход *й* → *в*: *стувѝ* 'стои', *кувѝто* 'които' (в Маломирово *стувѝ, стувъ̀т, Стув'àн*, но предимно *куѝту*);

Преход *х* → *ф/в* в *сỳф, глỳф, òреви* като в Маломирово;

Преход *мн* → *вн*: *пòвнъ, стòвнъ*;

Преобладава група *ръ*: *дръжѝм, връ̀жъ, сръ̀п, тръ̀към, бръ̀зъм, штръ̀кел, фръ̀кам, дръ̀пам, стръ̀жим, тръчѝ, дръ̀у, зръ̀ну, Гръчул'àтъ, бръзàйа* 'бръзая', 'обреден персонаж в коледуването' (но *стърнà* – като в Маломирово: *с нѐгу сми ут двѐ стъ̀рни руднѝнъ*).

Случаи с рефлекс *лъ/ълъ*: *блъà, въ̀лак*;

Ударение на първата сричка в императивни форми: *сѐнни, фъ̀рли, лѐгни, сѐди тук, мъ̀лчи, мъ̀лчите*, *тỳри*;

Различия от маломировския говор

Рефлекс на група *ъл/лъ* в *жѐлт* (като в народните песни по-горе);

Лабиализация: *жул'àзу, жув'àиш, чул'àк* (срещу *жил'àзу, жив'àйш, чил'àк* в Маломирово);

Екав преглас в бройното числително '2': *двѐ*;

Преход *х* → *ф/в/ў* в глаголни и местоименни окончания: *т'àф, глѐдъф, рѐкъв, шт'àф/шт'àў, б'àф/б'àў, дòдаф/дòдаў*. Това вероятно е под влияние на гребенския говор, където има *т'àф*, *върв'àф, умр'àф, умр'àфми/умр'àўми/умр'àѡми, пùфти/пùўти/пùйти, пùвъ, мѐтъвъ* (Кочев 1969: 60, 73-74/Kochev 1969: 60, 73-74);

Характерно за липнишкия говор е изговарянето на *-ст-* като *-шт-*: *Кòшт'у* 'Коста', *лѐштовùчка* 'лястовица', *кòштена жàба* 'костенурка', което може да е резултат от кариотско гръцко влияние;

Ударение на първата сричка в аорист и при миналите деятелни причастия (с изключение на причастията *флинàл, флинàла*, наред с *фл'àнал/фл'àнала, фл'àгъл/фл'àгла*) при някои глаголи (за разлика от Маломирово и околните му села в Елховско, където ударението е на последната сричка, наследено от подбалканския говор): *кàзъ, стàнъ, ùдвах/ùдваф, кàзаф, òдих, прàвих, ùдвал, кàзал, òдил* – срещу *възà, стънà, възàл, стънàл* в маломировския говор. У Кочев (Кочев 1969: 75/Kochev 1969: 75) не е показано съвсем ясно какво е положението с ударението на глаголите в аорист в гребенския говор, но от форми като *мàзъл, вùдел* може да заключим, че там състоянието е като в говора на Липница, и това вероятно не е случайно;

Ударение на първата сричка в плуралните форми *òгн'уви* (от *òген*), *в'àтрови* (от *в'àтър*), *òлуи – òлууте* (от *òл*) – срещу *угн'òви* (от *òгин*), *витрувѐ* (от *в'àтир*), *улòи* (от *òл*) в Маломирово;

Ударение на последната сричка при страдателното причастие *кучѐн* – срещу *кучин* в Маломирово (макар в Липница да има императивна форма *да мъ кучиш*, което показва промяна на първоначалния акцентен модел в причастието) и при глаголната форма *свѐти* – срещу *свитù* в Маломирово;

Наречие *сегà* срещу маломировското *сѐгъ*.

б. Морфология

Общи особености с маломировския говор

Определителен член за м. р. ед. ч. *-ò/у*: *байр'àку, амбàру, динò, òлу* 'вола', *кùру, кличò*, но *б'àлиў, сùчкеў* – срещу *б'àлиу сùчкиу* в Маломирово. По тази си особеност липнишкият и маломировският говори приличат на гребенския говор в Силистренско (Кочев 1969: 52/Kochev 1969: 52), което не е чудно, защото именно мизийските говори (заедно с македонския субстрат) са наложили това явление и сред редица говори в Елховско;

Съществителни от ж. р. на *-а*: *главà, брадà*;

Плурални форми от типа на събирателните *къшт'à, мъжур'à, жинур'à, градиштà, пътишта, крàишта,* родови имена *Рупчул'à, Гръчул'à*(*тъ*);

Членувани плурални форми от среден род *-nt*-основи от типа *àгн'е̯ата, кòт'е̯ата, кùч'е̯ата* (в Маломирово – *àгнеата, кòтеата, кùчеата*), за разлика от гребенския говор, където са налице *пùлитта, лàпитта* (Кочев 1969: 54/Kochev 1969: 54);

Плурални дублети от рода на *мъжѐ – мъжи, ръцѐ – ръци – ръц'à* (наред с изолираното *ръки*: *да са земи у ръки*), *òфци – уфцѐ, кòни – кунѐ, ругù – ругà*;

Среден род на лексемата 'дядо': *д'àдуту трънгалу, мòйту д'àду*;

Употреба предимно на членувано обобщително местоимение *сѝчкуту* със значение ’всичко’;

Обръщения: *мȁ:* ’мамо’;

Употреби на сравнителна степен на прилагателните и без частица *пò* (наред с другия вид форми, при които частицата *пò* се пази): *т’ȁ млȁдъ ут мѐни*;

Замяна на някои прилагателни с предложни съчетания при калкиране от турски: ’*чул’ȁк с ъкъл* ’умен’ (от тур. *akıllı*), *ч’ул’ȁк биз ъкъл* ’глупав’ (от тур. *akılsız*), *с пърѝ* ’богат’;

Лични местоимения *ȁс, йȁс, нѝй, вѝй*, пълна винителна форма за ж. р. ед. ч. *нѐйъ* (включително и като показателно местоимение: *нѐйъ гудѝнъ булнѝк стȁна* ’онази година реколтата беше изобилна’);

Показателни местоимения *тòа/тòс, тàа/тàс, тѐс/т’àа*: *т’àа куршѝми*; *тòлчеф/тòлчеѝ* ’толкова голям’;

Неопределителни местоимения: *н’àшту* и др.;

Обобщителни местоимения *кàтъ дѐн* ’всеки ден’ и др.;

Съставно показателно местоимение за среден род *твà н’àшту*: *Твà н’àшту кò й тò?*;

Употреба на показателно местоимение пред името вместо определителен член с емоционално-стилистична цел: липнишкото (**Кът*) *свист’àт т’àа куршѝми* (вместо *куршѝмите*), *капитàнино кът кàзъ: „Ътàкъ!“ и стàнъ, и тръгнъ, àс кък дъ гу устàйъ!* (спомени на дядо Нико Иванов) съответства на маломировските *Кът зъѝгрът т’àа кѝкири, ц’àл ден ѝгрът!*; *Кът зълòът дъ съ бòрът т’àа пиливàни, ни спѝрът!*

Презентни форми на глагола ’съм’: *нѝй сни* като по-старото състояние на маломировския говор (но в Поляна липсва *вѝй сви*);

Наличие на презентно глаголно окончание *-а*: *митà, пирà, читà, придà, плитà, бирà* (*пъшмòли*);

Изравняване на аломорфите при глаголи с корен на *-к*: *ричà, сичà, пичà, личà*;

Глаголи от словообразователните типове *ѝгръм, кòпъм* (наред с по-новото *купàйъ*), *кѝбъм, фàл’ъм съ* (наред с *фàлъ съ*), *л’ѝл’ам, пѝкъм* (наред с по-новото *пикàйъ*) и *кънвъм съ*, *дъ изл’àнъ/изл’àвъм, дъ фл’àнъ/фл’àвъм, дъ сл’àнъ/сл’àвъм, тѝргам, фѝргам,* но и *изл’àгъл* ’излязъл’ (което в Маломирово е само *изл’àнъл*), *убл’àквъм съ, мѝнвам*;

Вторично имперфективирани глаголи с повторително значение: *дун’àсвъм* ’нося’, ’донасям’, *прим’àствъм* ’местя’, ’премествам’, *нъм’àрвъм* ’намирам’, *занàс’ъм* (вм. *нòс’ъ*) ’водя някого някъде’, ’карам с превозно средство (*занѐс ма* ’закарай ме’, ’заведи ме’);

Бъдеще време в миналото с *шт’àши* (за останалите случаи вж. по-долу);

Употреба на аорист вместо перфект или преизказни форми: *мòжи тòй дъ гу вид’à* ’може той да го е видял’;

Наличие на императив с ударение на първата сричка: *сѐдни, фѝрли, лѐгни*;

Описателен императив с частици *да, дàй, чàкай, кѝма*: *да мъ кънчиш, дàй дъ тѝрим* ’нека сложим’, *дàй дъ фѝрлим, чàкай да мѝна* ’нека мина’, *кѝма донсѝ* ’хайде донесѝ’;

Отрицателен императив с *нид’àй/нидѐй*: *нид’àй фѝрга, нид’àй дъ òдиш тàм, нидѐй дъ ги пѝиш цигàрити!*, *нид’àй да ривѐш!* Също така: *дъ ни съм тъ чѝл дъ гу кàзвъш! стѝгъ ривà!* (липсва императив с *немòй*, който по-рано се е срещал в Маломирово);

Специфични причастни форми: *душлѐ, билѐ, зънѐл* ’занесъл’, но *кънчѐн* (вм. *кънчин*);

Наречия: *наинò* ’заедно’, *далѐк, вѐке, тамѐ, нѝйди* ’никъде’, *н’àйди* ’някъде’, *уттàтка, башкà* ’отделно’, *садѐ* ’сàмо’, *сѐтни, сигà – сигàна* (в Поляна и *сигàнка* ’точно сега’), *тѝка – тѝкана* (в Поляна и *тѝканка* ’точно тука’), *тугѝва, къд’à, пудѝр* ’пос-

ле’, *пудир кърȕцата, пудир нѐйъ, вѐке, вѐчкъ.* Особен тип са наречията за време с елемент ’време’: *кує̀ вр’а̀ми* ’кога’, *тȕй врѐми* ’сега’ (*Аку бѐши тȕй врѐми нъ мо̀йту врѐми …* ’тогава ако беше като сега…’)*, ино̀ вр’а̀ми* ’някога’*, пудир н’а̀куй вр’а̀ми* ’след малко’;

Предлози: *връс* ’върху’, *пудѝр* ’зад’;

Частици: *мо̀/мо* (за обръщение към жена).

Различия от маломировския говор

Кратка винителна местоименна форма за ж. р. ед. ч.: *га, гъ* срещу *йъ* в началото на XX век и във фолклора (и пълна форма *нѐйъ*, а не *нѐгъ*). В гребенския говор, конкретно за Пожарево, Кочев сочи употреба на *йа, йъ* (Кочев 1969: 60/Kochev 1969: 60). Това показва, че използването на формите *га, гъ* в липнишкия говор е станало под друго влияние;

Футур с *ша, шъ, ше, ши, ш, ште да*: *шъ ти ка̀жъ, шъ дддъ, шъ п’а̀йм, ште да ста̀ни!* Футурът с *ши* е много характерен за съседното на Маломирово село Добрич, но, макар и рядко, се среща и в гребенския говор в Силистренско, където в употреба са футурните частици *шъ,ше̥, ши* (Кочев 1969: 76/Kochev 1969: 76);

Бъдеще време в миналото: липсва вариант с неизменяемо *штѝш*(*и*), само с неизменяемо *шт’а̀ши* и с изменяемите *шт’а̀ф/шт’а̀ў дъ ѝдъ* и т. н. По тази особеност липнишкият говор се различава и от гребенския, където бъдеще в миналото се образува с неизменяемо *ша̀а* (Кочев 1969: 76/Kochev 1969: 76);

В Поляна липсват аористни форми от типа *бѝх* ’бях’, *бѝши* ’беши’ (има само *б’а̀ф/б’а̀ў*), макар също като в Маломирово да се среща *ни мужѝх* ’не можах’. Този тип форми при глагола ’мога’ са характерни и за гребенския говор в Силистренско: *мужѝ, мужѝфми* (Кочев 1969: 74/Kochev 1969: 74).

в. Синтаксис

Общо с маломировския говор

Използване на третолично местоимение като копула: *Ко̀й то̀й то̀а?* ’кой е този?’, *Тва̀ н’а̀шту ко̀ й то̀?* ’това какво е?’;

Съставно сказуемо с начинателен глагол: *зѐф дъ о̀дъ, зѐлъ дъ пла̀чи, зѐмиш да криштȕш, зъла̀въм съ дъ с’а̀йъ*;

Използване на емоционално обагрени въпросителни изречения с отрицателно значение: *а̀с кък дъ гу уста̀йъ!* = ’аз не мога да го оставя’;

Употреба на именителни местоименни форми вместо косвени: *а̀с ми съ спȕ, то̀й сѐ гу н’а̀мъ*;

Поставяне на определението след определяемото: *чȕду гул’а̀му, бъшта̀ мла̀т*;

Конструкции със страдателен залог (с изпуснат копулен глагол) вместо перфект: *То̀й кучѐн нъ дрȕвуту* (в Маломирово – *То̀й кучин нъ дрȕвуту*) вместо *То̀й се е кучил/кучил на дрȕвуту*;

Поставяне на енклитичното местоимение пред глагола: *Нушт’а̀ ги запȕрами, ги раним трȕмътъ*; *… гу брȕкъми, гу пȕлним ба̀уру*;

Изпускане на предлози: *идȕн чил’а̀к жина̀та му умр’а̀лъ* ’на един човек жена му умряла’;

Съюзи: *га̀ту* ’когато’*, ачи* ’че’, ’и’*, дурдѐ* ’докато’.

г. Лексикология

Лексика, обща с маломировския говор

Това са лексеми като:

àбълкъ ’ябълка’
бàба ’колбас, напълнен в дванадесетопръстника, с повече сланина’ (в Маломирово – *бàбичкъ*)
бàур ’кървавица’
бỳл’ъ ’кака по мъжова линия’
бỳлка ’снаха’, ’омъжена жена’
бỳча ’забивам’/*да забỳча* ’да забия’
билнѝ ’вижда се’ – в израза *стàвъ билнѝ* ’става ясно’
бирà ’събирам (охлюви и т. н.)’
бугà ’биче’ (*ривѐ кàт бугà*)
буйундрỳк ’ярем’ или ’метална част от юздата на коня, която се вкарва в устата му’
бъбълѝк ’персонаж в сватбения обряд’ – буквално ’тъст’ (или от бълг. *бàба* ’тъща’, или от тур. *baba* ’баща’)
бълдърàн ’растение с кухо стебло, от което се правят масури за конци’ - ’бучиниш’ (*Conium maculatum*)
въ̀лак ’вълк’
вàрда ’пазя’
вѐт ’стар (за вещ)’
(*в*)*дда* ’съпруг съм на определена жена’ (*Стоян* (*в*)*дди Тодора* ’Стоян е съпруг на Тодора’ вж. и Генчева 2014б: 26/Stoyan e saprug na Todora; Gencheva 2014b: 26)
врàтник ’дворна врата’
г’дл ’локва’
гàга ’човка’
гѐм ’конска юзда’ (в Маломирово обозначава само железния мундщук, който се вкарва в устата на коня)
глàвница ’възглавница’
глѝс – глѝсти (мн. ч.) ’земен червей’
гръцмỳл ’гръклян’
гълчà ’карам се на някого’ (в Маломирово ’викам’, ’говоря на висок глас’)
д’àдо ’колбас, напълнен в свински стомах, с по-малко сланина’ (в Маломирово – *д’àдичку*)
дàм ’зимно помещение за добитъка’
дѝгъм съ от/ф ’местя се от/в (за населено място)’
да рàчъ/да рекà ’да поискам’ (предимно в мин. св. вр.: *т’à ни ръчѝ дъ дòди*)
дв’à ’две’
дрѝт ’стар (за човек)’
дръгѝнку ’по-малък брат на съпруг’
дувàд’ъм/дувàдам/дувàждам ’идвам’(срещу *ут’ỳъм* в Маломирово и Поляна, но *утвàд’ъм* в Суворово, Бесарабия)
дувàр ’стена’
ц̧ỳни ’устни’
дъ угàдъ ’да усетя’
з’àн ’повреда’/*зинòсвам* ’развалям’
зàсефки ’обредно пресяване на брашното за обредните хлябове в четвъртъка преди сватбата ’ (в Маломирово *зàсеф* се нарича самата сватбена пита)
збòр ’ежегодишен селски празник по едно и също време’
свѝска ’млада овца’
зькò ’защо’
зъм’à ’змия’
зънàс’ъм ’водя нкг. някъде без значение пеш, на кон или с превозно средство’ (*нòса ви гòсти ’водя ви гости’*), ’карам с превозно средство’ (*занѐс ма!* ’закарай ме заведи ме’) (Генчева 2014б: 26/Gencheva 2014b: 26)
зъпѝрам ’затварям в заграждение (за животно, но и за хора – в арест, затвор)’
икуглàф ’неразумен’, ’лекомислен’, ’непослушен’
кѝтам ’пазя’
кàзвъм ’наричам’ (*нѝй гу кàзвъми „èдръ сòл“*)
кỳбъм ’скубя’
кỳда ’група коледари’
каỳн ’пъпеш’
ким’ỳр ’въглища’
кирѐч ’вар’*субàт* ’трапеза’, ’угощение’
клàинц̧ (в Поляна *клàденц̧*) ’кладенец’
клòчка ’квачка’
кундỳри ’обувки’
купàн’ъ ’корито за пране и къпане на деца’, ’хранилка за течна или полутечна храна на прасе’
кутурòк ’котарак’
къд’à ’къде’
къдѐш ’дим’
кълѐври ’подпетени или изрязани като чехли обувки’ (в Маломирово е архаизъм)
кълѝнъ ’зълва’
кълѝнъ ’по-малка сестра на мъжа’
кълъбълѝк ’навалица’
кърѝшѝк ’смесен’
лàпи ’момче’
мамỳли ’царевица’
мастѝйа ’страхливо куче’
милѝнъ ’баница’ (в Маломирово ’баница с праз и ориз’)
мисѝр(*къ*) ’пуяк/’пуйка’
мънѝнки ’малки’
нòсъ ’водя’ – вж. по-горе *зънàс’ъм* (*нòса ви гòсти* – Генчева 2014б: 26/Gencheva 2014 в: 26)
òра ’хора’

пирустѝйъ ’желязна поставка за готвене направо върху огнището’
пъшмòл ’охлюв’ (*бирѐм пъшмòли* ’събираме охлюви’) – но в детската песничка – *тòдур-бòдур* (*тòдуре-бòдуре покажѝ си рукцàтъ дъ ги вѝдим чѐрни ли съ, б’àли ли съ?*)[6]
ръзбòй ’стан за тъкане’
с’урѝйа ’стадо’
сòбъ ’печка’ (в Поляна – ’зидана печка’) ’стаята, в която се намира тази печка, която обикновено е във вътрешен ъгъл и на практика затопля стените към други две стаи и те не се нуждаят от собствено отопление’
свàку ’съпруг на лелята’
свиди ми се ’жал ми е за някого’, ’мило ми е за някого’, ’липсва ми’ (*т’à ми съ свѝди*)
синѝйъ ’малка ниска кръгла масичка’, софра’
слàтко вѝно ’вид безалкохолно сладко вино’
слỳшъм съ (със съпруг или съпруга) ’разбирам се’ (*Ивàн и Тудòръ нòгу съ слỳшът*)
сришту ’в навечерието на’ (*сришту Гирг’òвдин*)
събайл’антà ’сутринта’
съдѐ ’сàмо’
съйвàн(*т*) ’навес’
тỳргъм ’слагам’
тъбàн ’стъпало на крак’
уртỳвам ’говоря’
цъклò ’стъкло’
чàпъ ’вид мотика с отрязани криле или краища’ (в Маломирово – *чъпà* ’мотика общо’)
чѐпкъ ’грозд’
чил’àк, *чул’àк* ’човек’
читà ’броя’ (*пречетѝ фцѐти* ’преброй овцете’)
чукмàн ’сукман’
чумбѐр ’женска кърпа за глава’
шарпанà ’голям съд за мачкане на грозде’, ’кораб’
штѝчи ’врабче’.

Лексика, различна от тази на маломировския говор

Това са следните лексеми:
дѝн’а ’диня’ (срещу *кърпỳзъ* в Маломирово);
дѝри ’търси’ (като в Добрич, Елховско – срещу *тръ̀си* в Маломирово);
ц̧амадàн ’елек от вълнен плат’[7] (в Маломирово *късѐ*, което в Поляна означава ’*плетен вълнен елек*’)[8];
кòнници – ’сватбени персонажи – дружина на *младожѐнека*’;
кỳкове ’кукери’ – срещу *кỳкири* в Маломирово – липнишката дума явно е заета от гребенския говор, защото гребенците в Тутраканско играят на *кỳкове* (Арнаудов 1920: 27-28/Arnaudov 1920: 27-28), макар че в този вид думата се среща и в Маломир (Карапча), Елховско;
кънчулѝцъ ’шапка на момиченце’;
киптàр кожен елек с вълната навътре, чиято кожа отвън често е покрита с плат и гайтани или кожени апликации’;
магàре ’обреден персонаж, който носи събраните от коледарите дарове’;
мъ̀ни – обръщение към дете (като в Раздел, Елховско, и някои села в Сливенско);
наъркъръ̀ ’на ширина’ (като Каменна река, Тополовградско, и Суворово, Измаилско);

[6] В други български диалекти срещаме *тòдурче*, *тòдур-бòдур* като наименование на ’насекомо калинка-малинка’ (Разложко), както и за ’охлюв’ – не се казва къде (БЕР 2017: 91/BEP 2017: 91). В значение на ’охлюв’ в Городне (Чийшия) в Бесарабия също има *тòдър-бòдър* ’охлюв’ *Тодър-бодър, пукажи си ругата, ку съ ч’ерни, жъ умреш, ку съ б’ели, жъ ж’ув’еиш* ... (Колесник 2019: 548/Kolesnik 2019: 548), като и в други български села в Бесарабия сме чували споменатото название на охлюва.

[7] Вакарелски (Вакарелски 1964:115) го описва така: *елек от тънка вълнена домашна тъкан в червен или розов цвят, подплатен с басма или тънка домашна материя, ватиран с вълна и прешит на карета. Може и да не бъде ватиран, на пак е подплатен и прешит на квадратно пресичащи се линии. Полите на джамадана отред са изрязани тъй, че като се закопчеят, остава деколте, заради което носи и името си „джамадан“.*

[8] Най-вероятно, в случаи като *сòба*, *касѐ* и др. липнишкият говор е запазил първичното значение на думата, което в маломировския се е разширило.

пàтка ’гъска’ (докато *ѝурдѐчкъ* означава ’патица’ – като в Бесарабия);
пѝйа ’пуша цигари’ (*нидѐй дъ ги пѝиш цигàрити!*);
пос’àчена тревà/пор’àзана тревà ’ жълт кантарион’;
ръченѝк ’вид забрадка’[9] (в Маломирово *б’àлкъ*, което липсва в Поляна);
ръката ’вид танц’.

Наред със старото название *разбòй*, в липнишкия говор на Поляна се среща и новото название *стàн*, което е още едно доказателство за наличието на чужда интерференция в говора, наред с *кѝкове* ’кукери’ и прочее. В Поляна, няма лексема *лàйна* за ’зеле’, каквато се използва в Маломирово. [10]

Общи фразеологизми

Като такива можем да изброим следните:
нъмѝръм мъхнà ’намирам недостатък’, ’не съм съгласен с нещо или някого’,
ни мѝ стѝга ъкълу ’глупав съм’, ’не се сещам’,
земѝ съ у ръци/да са земи у ръки (в Маломирово *зѐми съ ф ръц’à*),
фъргам кѝчуве ’ритам със задните си крака’ (обикновено за животно, но пейоративно се използва и за хора) и др.

Антропонимия

За Поляна (съответно за Липница) са характерни и често срещани много от типичните хамбарлийски (маломировски) имена:

Велѝко
Гàна
Д’àна
Дòна
Жел’àза
Жел’àзко
Ивàн
Ивàн(к)а
Илѝйа
Йòрдо (= *Георги*) и *Йòрго* със същото значение – от него произлиза родовото име *Йòргуѝте*
Калѝна
Миаѝл
Мѝнка
Мѝта
Пàвли
Пѐна
Рàда
Стув’àн
Стув’àна
Тòдор
Танàс
Цв’àтко
Цѐна

и т.н. Среща се родовото име *Гръчул’àтъ* (в Славейково и Маломирово е налице *Грѝкуи* ’Гъркови’, които произлизат от гърците кариоти). Както и в Маломирово, в

[9] По принцип думата означава ’дълго право тясно бяло памучно платно’. У някои етнографски групи българи то е елемент от забраждането на жените, но в Поляна такова забраждане няма, а и по старите снимки от Липница не се вижда; думата се използва в значение ’кърпа’ – като се седне на трапезата, платното се простира на коленете, за да не се покапят хората, като се хранят, а и да има в какво да си избършат ръцете. Вакарелски (Вакарелски 1977: 582/Vakarelski 1977: 582), отбелязва също: *Ръченицата носи названието си от „ръченик“ (кърпа, която играчът държи в ръката си и често я развява).* Но в Поляна в този случай се казва *игрàйат на крѝпи*, като изразът има и преносно значение: ако попиташ някого какво прави и той ти отговори това – значи, че всичко му е наред и няма никаква работа за вършене, но може да означава и точно обратното, че е заринат от работа – значението става ясно от контекста на ситуацията и от тона, с който изразът се произнася.

[10] В Поляна освен *кѝсило зѐли* се използва и думата *зѐленцъ* (← *ꙁелньца), която означава същото, както и *пипѐренца* (← *пиперьньца) за смесената туршия от зелени домати, пипер и малки динчета; *грòзденца* (← *гроꙁдьньца) за ферментиралите до резливост в кюп или голям буркан едри гроздови зърна във вода; *крѝшенца* (← *крѹшьньца) – за ферментиралите по същия начин диви круши).

Поляна се наблюдава обратен антропонимичен словоред – мъж на име *Иван Колев Генчев* е адресиран с *Гѐнчу Кòл'уў Ивàн.*

Фолклор

Фолклорът на двете села също показва голямо сходство, като образците от едното село се допълват или поясняват с тези от другото. За повече подробности вж. приложенията накрая.

Бит и обичаи

Когато колят прасе, в Поляна, за разлика от Маломирово, не готвят осмянка със зеле, само кебап от врата на прасето с вода и вино. Мъжете първоначално ходели с бели гащи,[11] а в Маломирово така се обличат изпълнителите на обичая *µъмàлу.* В Поляна не познават характерния за Маломирово мизийски обичай *буйàницъ* (но в гребенското село Гарван има *буѐнек*). В Поляна липсва и маломировският обичай и персонаж *µъмàлу*, но пък се отбелязва обредният коледен персонаж *бръзàйа* (на рум. 'щъркел') при коледуването, който се появява след коледарите, и представлява фантастично животно с дълга дървена раздвижена муцуна-човка, която трака (както е и в Маломирово) – изпълнява се от двама покрити с *тилтùйа* мъже – *бразаѐри*, на които им се виждат само краката – предният от тях трака с тази човка, докато играят, а задният *фърга къчуве* от време на време. Името на персонажа вероятно е заето от гребенците, които го наричат *бързàйъ* (Кочев 1969: 99/Kochev 1969: 99), но функциите му съвпадат с тези на маломировското *µъмàлу*. При румънското коледуване липсва такъв персонаж, те имат *ст'àуа* – буквално 'звезда'.

Обобщение

И така, основните морфологични маркери на липнишкия говор в село Поляна, Силистренско, са следните:

– Член *-ò/-у* за м. р. ед. ч. (като в Маломирово);

– Кратка местоименна форма за ж. р. ед. ч. *йъ* до началото на XX век (като в Маломирово), може би редуваща се с *га, гъ*, или изцяло заменена по-късно от втория тип форми, който се използва сега;

– Пълна местоименна форма за ж. р. ед. ч. *нѐйъ*;

– Футурни частици *ша, шъ, ше, ши, ш, ште да* (за разлика от традиционните маломировски *жа, жъ*);

– Неизменяема частица за образуване на бъдеще време в миналото *шт'àши*.

Освен това в Липница и Поляна се употребяват характерни за маломировския говор лексеми, най-специфичната от които е *пашмòл* 'охлюв', наред с някои новозаети от другаде думи. Въз основа на изброените най-важни особености ще търсим липнишката „прародина" в селата в Елховско, за които също са типични и основните фонетични особености на маломировския и на липнишкия говор (рефлекс на ѣ като *'а/ê*, групи *ър-ръ* и прочее).

[11] От старите снимки се вижда, че мъжете в Липница са с тъмни (черни) димии, но майката на съавторката на статията разказва, че бъдещият ѝ съпруг и неговите 9 *кòнници* занесли бяла аба на терзия във Ветрен и той им ушил бели гащи, украсени с гайтан или с ширит, а на самата венчавка същите са били с бели гащи. Дали това е било обичайна практика и така са се носели младите, или е било изключение, което повтаря незабравено старо положение, не се знае, но Хр. Вакарелски (Вакарелски 1964: 114/Vakarelski 1964: 114), който не е проучвал Поляна, пише за запазен спомен за съществуването на белодрешно облекло и у местното население в Гарван, Малък Преславец и Сребърна, Силистренско.

4. Откъде точно произхождат липничани

Освен от Маломирово (в миналото Хамбарлий), което се потвърждава от много общи фонетични, морфологични, синтактични и лексикални черти, от името на църквата и от посочената по-горе пряка документална информация, а също и от фолклора, е възможно в Липница (освен от Лалково и Факия – вж. по-горе), да е имало и отделни пришълци от някои други съседни на Маломирово села. Явно, докато в Бесарабия, поне първоначално, и най-вече за маломировската колония Суворово, е бил характерен по-хомогенен състав на населението, при усядането в Добруджа, конкретно в Липница, е настъпило по-сериозно смесване на население от различни места. Ще видим от кои други съседни на Маломирово села, където за ’охлюв’ се използва лексемата *пашмòл*, би могло да има изселници в Липница, като покажем основните особености на говорите в околните на Маломирово села.

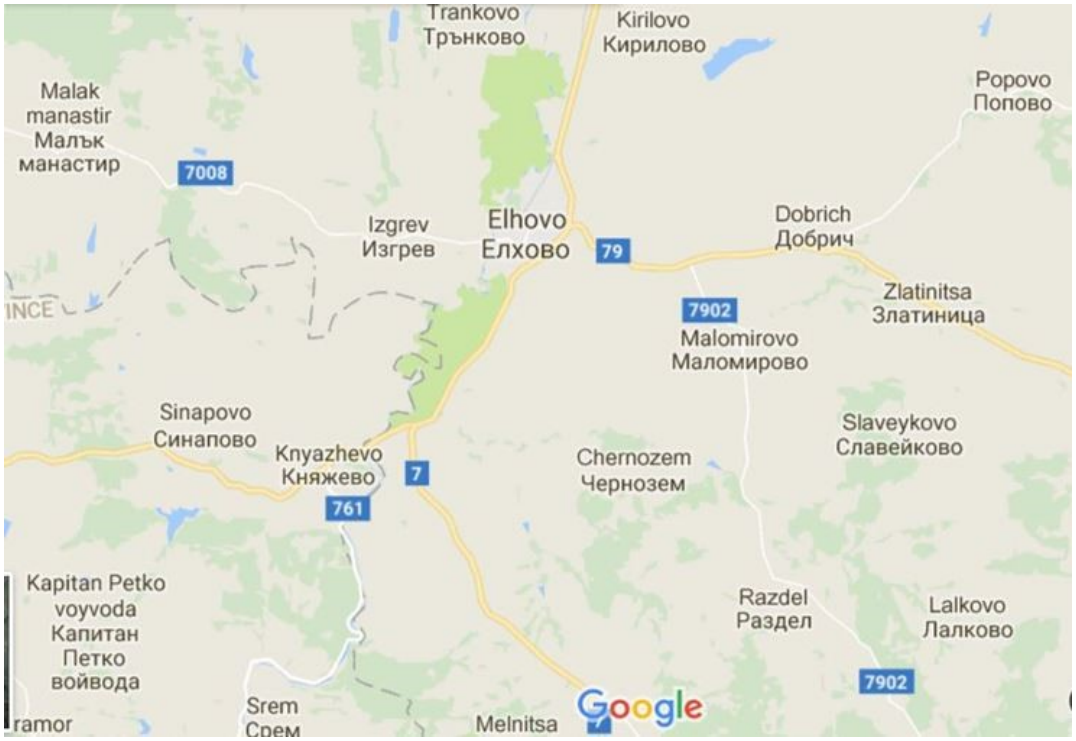

Маломирово и околните му селища (Източник: google maps).

В Раздел (вж. Желязков 1962: 18/Zhelyazkov 1962: 18; БДА 1964а/BDA 1964a; БДА 1964б: 129/BDA 1964b: 129; Илиев 2018/Iliev 2018) членната форма за м. р. ед. ч. е *-о*/-ъ, футур с *же*, *жа*, местоимение за ж. р. ед. ч. вин. п. *га.* Разделци казват *жъ га зѐма* (като в Лесово) срещу маломировското *жъ йа зима.* Важна евентуална следа от наличието на разделци сред първите жители на Липница е и обръщението към дете *мѐни*, което се използва и в Поляна, Силистренско, и в Раздел, Елховско.

Лалково, заедно с Маломирово и Факия, е изрично споменато като изходно село за някои от заселилите се в Липница бежанци (вж. по-горе). И там (вж. Илиев 2018/Iliev 2018) преобладава член *-о*, но се среща и -ъ, а футурна частица е предимно *жъ*. И в Лалково се използва кратка местоименна форма *гъ* (която по-рано може да се е използвала и в Липница наред с *йъ*, измествайки я постепенно), като пълната местоименна форма за женски род обаче е *нигъ*. В допълнение лалковци използват за образуване на бъдеще време в миналото неизменяема частица *шт’аш*(*и*), както е в Поляна.

Славейково споделя говорните особености на Маломирово и Лалково. Повечето от неговите основоположниците също идват от Маломирово, като известен брой са от Лалково и други места (ИСС 1965: 110-111/ISS 1965: 110-111). Относно Славейково, в сравнение с казаното у Илиев (Илиев 2018/Iliev 2018), може да се добави въз основа на допълнителна информация, получена от Пенка Пейчева, родом от Славейково и живееща в Елхово, че употребата на футурната частица *жа* (ИСС 1965:146/ISS 1965: 146), члена *-т/-у*, (Пак там: 231/pak tam: 231) и кратката местоименна форма *гъ* е била типична за славейковци, независимо от колебанията относно употребата на първите два маркера в селото (вж. Илиев 2018/Iliev 2018), базиращи се на несигурната информация на един живеещ в селото информатор. Пенка Пейчева е категорична, че славейковци използвали *жи отщваме за пашмтли, жи гъ зима, болщ мъ ност*, което ги нарежда сред евентуалните основатели на Липница.

Добрич е село със смесено население, където има и маломировски заселници (Мишева, Мишев 2013: 28/Misheva, Mishev 2013: 28), и заселници от други села – най-вече Попово и Дъбово (съдейки по говорните особености). В Добрич (Желязков 1962: 18/Zhelyazkov 1962: 18; Илиев 2018/Iliev 2018) футурната частица е *ши*, *шъ*, но има информация и за *жъ*. Относно членната форма (Мишева, Мишев 2013: 29/Misheva, Mishev 2013: 29; Илиев 2018/Iliev 2018) може да се каже, че член *-о*, и да е съществувал, е по-рядко употребяван в сравнение с член -ъ. Както в Маломирово и Чернозем, в Добрич липсва местоименна форма *га*. Наред с *пашмо̀л*, за названието на охлюва се използва и *шу̀шлек*. Важен белег за наличието на добрички елемент сред липничани обаче, наред с футурната частица *ши*, е лексемата *ду̀ри*, която е характерна и за Поляна, Силистренско. В Маломирово, но също и в Поляна, се използва *тръси* (*Ко̀ ма̀йната си тръси!* се казва за човек, който си пъха носа, където не трябва).

Златиница изглежда е населено от маломировци, добричани и евентуално от жители на Попово, Дъбово и някои други села. В говора на Златиница (Илиев 2018/Iliev 2018) се употребява само член -ъ. Независимо от редките употреби на футурна частица *жъ*, се срещат предимно частиците *шъ, ши*. При косвените местоименни форми за женски род се наблюдават *йъ, гъ, нѐйъ*, и *нѐга*. Изброените факти правят допустимо наличието и на златинишка съставка сред липнишкото население.

В Чернозем (Илиев 2018/Iliev 2018) като цяло липсва употреба на член *-о* (с изключение на един регистриран изолиран нетипичен случай). Използва се предимно футурна частица *жъ*, с варианти *и, й, шъ*. Не се срещат употреби на местоименната форма за женски род *га*, а само на *йъ/а*, като пълната местоименна форма е *нийъ*. В Чернозем освен това не се използва маломировското и суворовско наречие *сига*(*на*), а *съгѐ*, за разлика от Поляна, където има *сига*, но и *сиганка* ’точно сега’: *егт сига/егт сиганка* ’ето сега’, ’точно сега’, ’веднага’.

В Лесово (БДА 1964а/BDA 1964a; БДА 1964б/BDA 1964b; Илиев 2018/Iliev 2018), където за ’охлюв’ се използва вариант *пъсмо̀л/пъсмо̀л’/пъсмо̀лко*, членна форма *-о*, футур с *жъ/зъ* и местоимение *га/йа.*

Трябва да отбележим, че говорът на село Факия (вж. Байрямова-Атанасова 2000/Bayryamova-Atanasova 2000; БДА 1964б: 118/BDA 1964b: 118), който спада към западния по тип тронски диалект в Странджа, не е оказал почти никакво влияние върху формирането на липнишкото наречие. Макар и във факийския говор да се използва определителен член *-о̀/-у* за м. р. ед. ч. (*нусо̀, по̀пу*), наред с кратката местоименна форма *а* ’я’ (срещу *гъ* в Добруджа), за бъдеще време в същия се използват частиците *к’е, къ*, формите за бъдеще време в миналото са образувани или с неизменяемите частици *ш’т’’ъ/ш’т’’а/к’ê/к’ѐш’е*, или с частицата за бъдеще време *к’е/къ* и формите за минало несвършено време на спрегаемия глагол (*къ ти дадѐе пари*) и т. н. Освен това фонетиката

и лексиката на факийския говор са по-особени от тези на показаните по-горе села и приличат на представената у Максим Младенов за тракийските говори в Добруджа по-горе.

Изводи

Говорът на севернодобруджанското село Липница, пренесен в село Поляна, Силистренско след 1940 година, показва пряка връзка с говора на село Маломирово, Елховско, което се дължи на документираното наличие на маломировски (хамбарлийски) преселници в Липница. Едновременно с това се откриват следи и от влияние върху липнишкия говор на някои от говорите, съседни на маломировския, като несъмнени промени в говора на липничани са настъпили и под влияние на съседните добруджански наречия (не само гребенското). В липнишкия говор освен това се пазят някои особености, които са изчезнали в маломировския, но се срещат в бесарабските български говори: *фидàна* ’дръвче’ (в Бесарабия *фидàн*) – в Маломирово означава разсад на пипер, домати и т. н.; *пàткъ* ’гъска’ и др. – (вж. Полтораднева, Зеленина 1954/Poltoradneva, Zelenina 1954).

Приложения

1. Песен за обичая *Пеперуда*

а. Маломирово (по Чалъков 1964: 146-147/Chalakov 1964: 146-147):

Пеперуда ляда, нагоре се мяда.
Дай ми, боже ле, дъждец,
да се роди просо, просо и пшеница.
Да ми меси мама ситен питен кравай
от бялото жито с тънкото сито.
Да го раздаваме по младите булки,
по дребни деца, по дъртите баби.

Друг маломировски информатор – Ивана Петрова, която смесва песента за Пеперуда с тази за Еньовден, дава вариант с променен текст, чието значение става ясно при сравнение с варианта от Поляна:

Клипàлу клипù, Йàн’о л’о,
дàй, бòже, дъ̀ш дъ съ рудù прọсò,
прусò и пшинù̀цъ нъ л’àтнъ ръчù̀цъ …

б. Поляна (Генчева 2014а: 102/Gencheva 2014a: 102):

Пеперуда лята,
нагоре са мята!
Дай, боже, дъждец,
да са роди жито,
жито и пшеница
и с’ златна ръчица
да ми меси мама
ситен китен кравай,
да го сей с тънко сито –
да го раздаваме
по младите булки,
по дребните деца.

2. Коледна богославка (Маломирово) или коледарска благословия (Поляна)

а. Поляна (Генчева 2014а: 83/Gencheva 2014a: 83):

Яла, стари Слави, Вишни боже,
Бог поможе!
Що сме пътом пътували,
темни нощи погубили,
мор калпаци поросили,
желти чизми покалили,
дорде додим
на тоз наш стар станеник!
Вий, дружина, благославайте!
Ний рекайме
ши го намерим сърдит-гневит,
той най бил
господ благодарен човек!
Че стана оз-бос на крак,
че бръкна в коюм джобове,
извади златни ключове,
отключи пъстри сандъци,
че ни дари добра дарба,
добра дарба – вит превит кравай,
на краваю сребро и злато –
вий, дружина, благославяйте!
Тоз кравай печен-недопечен,
тъз вечер у торбата,
утре вечер у чорбата!
Амин!

б. Маломирово (Чалъков 1964: 121/Chalakov 1964: 121):

Яла, отче, стара слава, вижте колко Бог поможе,
вий богославайте дружина! – А-а-мин!
Много път пътували, кални друми минували,
бърза коня изморили, смеден китки потъпкали,
дорде дойдем до тоз наш стар станиник господин.
Ний мислихме, че ще[12] *го заварим сърдит, гневит човек,*
но ний не го заварихме сърдит, гневит човек,
а го заварихме – седи на божа велика трапеза,
както ядеше и пиеше с малка милна лъжичка,
с позлатена пъничка.
Ний малко му похлопахме, по-множко му потропахме.
Той се радва, обрадва, че стана гол на глава, бос на крака.
Та са бръкна в дълбоки джобове,
че извади златни нахтари, че отвори чемшир порти,
та на въведе-приведе в бащини си равни двори,
че на дари добра дара – вит-превит кравай,
на кравая сребро, злато, кръст божи, дукато.
Вий богославяйте, дружина! – А-а-мин! (Следва още).

[12] Тук футурната частица *ще* в текста е стилизирана от преписвача. Нормално в селото всеки би употребявал *жъ*.

СЪКРАЩЕНИЯ

АД – Archiva Dobrogei
БДА – Български диалектен атлас
БЕР – Български етимологичен речник
ИСС – История на село Славейково
СД – Северна Добруджа
СНМ – Списък на населените места
СНМЮД – Списък на населените места в Южна Добруджа

ЛИТЕРАТУРА

АД 1919: *Archiva Dobrogei*. Revista Societății pentru cercetarea și studierea Dobrogei. Vol. II, No1. București.

Арнаудов 1920: *Арнаудов, М*. Кукери и русалии. Вградена невеста. Студии върху българските обреди и легенди. –В: Сборник за народни умотворения и народопис 34, 3-244 (Arnaudov 1920: *Arnaudov, M.* Kukeri i rusalii. Vgradena nevesta. Studii varhu balgarskite obredi i legendi. In: Sbornik za narodni umotvorenia i narodopis 34, 3-244).

Арнаудов 1923: *Арнаудов, М*. Северна Добруджа. Етнографски наблюдения и народни песни. – В: Сборник за народни умотворения и наукопис 35, 1-423. София (Arnaudov 1923: *Arnaudov, M*. Severna Dobrudzha. Etnografski nablyudenia i narodni pesni. In: Sbornik za narodni umotvorenia i naukopis 35, 1-423. Sofia).

Байрямова-Атанасова 2000: *Байрямова-Атанасова, Д*. Факийският говор. Автореферат на дисертация. Специализиран научен съвет по езикознание при ВАК. София (Bayryamova-Atanasova 2000: *Bayryamova-Atanasova, D*. Fakiyskiyat govor. Avtoreferat na disertacia. Specializiran nauchen savet po ezikoznanie pri VAK. Sofia).

БДА 1964а: *Български диалектен атлас*. I. Югоизточна България. Част първа. Карти. БАН. София. (BDA 1964a: *Bulgarski dialekten atlas*. I. Yugoiztochna Bulgaria. Chast parva. Karti. BAN. Sofia).

БДА 1964б: *Български диалектен атлас*. I. Югоизточна България. Част втора. Статии. Коментари. Показалци. БАН. София (BDA 1964b: Balgarski dialekten atlas. I. Yugoiztochna Balgaria. Chast vtora. Statii. Komentari. Pokazaltsi. BAN. Sofia).

БДА 1966а: *Български диалектен атлас*. II. Североизточна България. Част първа. Карти. БАН. София (BDA 1966a: Balgarski dialekten atlas. II. Severoiztochna Balgaria. Chast parva. Karti. BAN. Sofia).

БДА 1966б: *Български диалектен атлас*. II. Североизточна България. Част втора. Статии. Коментари. Показалци. БАН. София (BDA 1966б: Bulgarski dialekten atlas. II. Severoiztochna Balgaria. Chast vtora. Statii. Komentari. Pokazaltsi. BAN. Sofia).

БЕР 2017: *Български етимологичен речник*. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. Т. 8. София (BER 2017: Balgarski etimologichen rechnik. Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“. T. 8. Sofia).

Богданова 2001: *Богданова, Н*. Основни моменти на миграционния процес в Силистренско след Крайовския договор. В: 60 години Крайовски договор. НЦМГИИ, Институт по история при БАН, Община Тутракан, Исторически музей – Тутракан. Тутракан, 93-99 (Bogdanova 2001: *Bogdanova, N*. Osnovni momenti na migracionnia protses v Silistrensko sled Krayovskia dogovor. In: 60 godini Krayovski dogovor. NCMGII, Institut po Istoria pri BAN, Obshtina Tutrakan, Istoricheski muzey – Tutrakan. Tutrakan, 93-99).

Вакарелски 1964: *Вакарелски, Хр*. Добруджа. Материали към веществената култура на българите през периода на капитализма. БАН. София (Vakarelski 1964: *Vakarelski, Hr*. Dobrudzha. Materiali kam veshtestvenata kultura na balgarite prez perioda na kapitalizma. BAN. Sofia).

Вакарелски 1977: *Вакарелски, Хр*. Етнография на България. Наука и изкуство. София (Vakarelski 1977: *Vakarelski, Hr*. Etnografia na Bulgaria. Sofia: Nauka i izkustvo).

Генчева 2014а: *Генчева, Сн*. За слънцето и хората. Песни и обичаи от община Ситово. Изследователски проекти. Силистра (Gencheva 2014a: *Gencheva, Sn*. Za slanceto i horata. Pesni i obichai ot obshtina Sitovo. Izsledovatelski proekti. Silistra).

Генчева 2014б: *Генчева, Сн*. Добруджанска граматика на българския език. – В: За слънцето и хората. Песни и обичаи от община Ситово. Изследователски проекти. Силистра, 22-26 (Gencheva 2014б: *Gencheva, Sn*. Dobrudzhanska gramatika na balgarskia ezik. In: Za slanceto i horata. Pesni i obichai ot obshtina Sitovo. Izsledovatelski proekti. Silistra, 22-26).

Даскалова-Желязкова 1989: *Даскалова-Желязкова, Н*. Кариоти (Етническа принадлежност и културно-битови черти в края на 19 и началото на 20 век). София: Издателство на БАН (Daskalova-Zhelyazkova 1989**:** *Daskalova- Zhelyazkova, N*. Karioti (Etnicheska prinadlezhnost i kulturno-bitovi cherti v kraya na 19 i nachaloto na 20 vek). Sofia: Izdatelstvo na BAN).

Димитров, Жечев 1988: *Димитров, Стр., Н. Жечев, В. Тонев*. История на Добруджа. Т. 3. БАН. София (Dimitrov, Zhechev 1988: *Dimitrov, Str., N. Zhechev, V. Tonev*. Istoria na Dobrudzha. T. 3. Sofia: BAN).

Желязков 1962: *Желязков, Ив*. Говорът на село Маломирово, Елховско. Дипломна работа. Софийски държавен университет „Климент Охридски“. Маломирово (Zhelyazkov 1962: *Zhelyazkov, Iv*. Govorat na selo Malomirovo, Elhovsko. Diplomna rabota. Sofiyski darzhaven universitet „Kliment Ohridski“. Malomirovo).

Илиев 2018: *Илиев, Ив. Г*. За произхода на населението в селата Лощиновка и Суворово, Украинска Бесарабия. – В: academia.edu (Iliev 2018: *Iliev, Iv. G*. Za proizhoda na naselenieto v selata Loshtinovka i Suvorovo, Ukrainska Besarabia. In: academia.edu).

Илиев, Георгиева 2018: *Илиев, Ив. Г., М. Георгиева*. Главанският говор: от Сакар до Бесарабия. Увод и преглед на досегашните изследвания. – В: Дзяло 11, с. 1-17 (Iliev, Georgieva 2018: *Iliev, Iv. G., M. Georgieva*. Glavanskiyat govor: ot Sakar do Besarabia. Uvod i pregled na dosegashnite izsledvania. – In: Dzyalo 11, 1-17).

Илиев, Хенцелман 2015а: *Илиев, Ив. Г., М. Хенцелман*. Особености на говора в село Маломирово, Елховско. – В: Съвременните измерения на едно научно прозрение. Доклади от Международната конференция в чест на 150-тата годишнина от рождението на Ватрослав Облак (1864–1896). Multiprint. София, 88-108 (Iliev, Henzelmann 2015a: *Iliev, Iv. G., M. Henzelmann*. Osobenosti na govora v selo Malomirovo, Elhovsko. In: Savremennite izmerenia na edno nauchno prozrenie. Dokladi ot mezhdunarodnata konferentsia v chest na 150-tata godishnina ot rozhdenieto na Vatroslav Oblak (1864–1896). Multiprint. Sofia, 88-108).

Илиев, Хенцелман 2015б: *Илиев, Ив. Г., М. Хенцелман*. Лексикални особености на говора в село Маломирово, Елховско. –В: Дзяло 6, 1-8 (Iliev, Henzelmann 2015b: *Iliev, Iv. G., M. Henzelmann*. Leksikalni osobenosti na govora v selo Malomirovo, Elhovsko. In: Dzyalo 6, 1-8).

Илиев, Хенцелман (под печат)**:** *Илиев, Ив. Г, М. Хенцелман*. Говорът на село Маломирово, Елховско (Iliev, Henzelmann: *Iliev, Iv. G., M. Henzelmann*. Govorat na selo Malomirovo, Elhovsko (In print).

ИСС 1965: История на село Славейково. Комитет за проучване миналото на село Славейково. Славейково (Ръкопис). Етнографско-археологически музей Елхово. Инвентарен номер 5288 (ISS 1965: Istoria na selo Slaveykovo. Komitet za prouchvane minaloto na selo Slaveykovo. Slaveykovo (Manuscript). Etnografsko-arheologicheski muzey Elhovo. Nr. 5288).

Иширков 1919: *Ischirkoff, A*. Les Bulgares en Dobroudja. Aperзu historique et ethnographique. Pochon-Jent & Bьhler. Berne.

Йорданов 1991: *Йорданов, Е.* Преселването и настаняването на севернодобруджанските българи в Южна Добруджа през 1940–1941 г. –В: 50 години от освобождаването на Южна Добруджа. Сборник с изследвания. Културно-просветно дружество „Добруджа“, Исторически музей Тутракан. Тутракан, 48-54 (Yordanov 1991: *Yordanov, E*. Preselvaneto i nastanyavaneto na severnodobrudzhanskite balgari v Yuzhna Dobrudzha prez 1940–1941 g. In: 50 godini ot osvobozhdavaneto na Yuzhna Dobrudzha. Sbornik s izsledvaniya. Kulturno-prosvetno druzhestvo MDobrudzha“, Istoricheski muzey Tutrakan. Tutrakan, 48-54).

Кемилев 1941: *Кемилев, А*. Преселението на северно-добруджанските българи през 1940 г. София: Търговска печатница (Kemilev 1941: *Kemilev, A*. Preselenieto na severno-dobrudzhanskite balgari prez 1940 g.. Sofia: Targovska pechatnitsa).

Колесник 2019: *Колесник, В*. Говірка болгар с. Городнього (Чийшія), Бессарабія. Словник/Говорът на българите в с. Городне (Чийшия). Речник. – В: Болгарські говірки в Украпні/Българските говори в Украйна. Том 8. Астропринт. Одесса (Kolesnik 2019: *Kolesnik, V*. Govorat na balgarite v s. Gorodne (Chiyshia). Rechnik. In: Balgarskite govori v Ukrayna. Tom 8. Astroprint. Odessa).

Кочев 1969: *Кочев, Ив*. Гребенският говор в Силистренско. С особен оглед към лексикалната му система. – В: Трудове по българска диалектология. 5 (Kochev 1969: *Kochev, Iv*. Grebenskiyat govor v Silistrensko. S osoben ogled kam leksikalnata mu sistema. In: Trudove po balgarska dialektologia. 5).

Мишева, Мишев 2013: *Мишева, Т., З. Мишев*. Местните имена в Елховско. Астарта. Велико Търново (Misheva, Mishev 2013: *Misheva, T., Z. Mishev*. Mestnite imena v Elhovsko. Astarta. Veliko Tarnovo).

Милетич 1902: *Милетич, Л.* Старото българско население на Североизточна България. София: Държавна печатница (Miletich 1902: *Miletich, L*. Staroto balgarsko naselenie na Severoiztochna Balgaria. Sofia: Darzhavna pechatnitsa).

Младенов 1974: *Младенов, М*. Характеристика на говорите (в Добруджа). –В: Добруджа. Етнографски, фолклорни и езикови проучвания. БАН. София. 396-426 (Mladenov 1974: *Mladenov, M*. Harakteristika na govorite (v Dobrudzha). In: Dobrudzha. Etnografski, folklorni i ezikovi prouchvania. Sofia: BAN, 396-426).

Павлов, Попова 2016: *Павлов, П., Р. Попова, Д. Попов, Ст. Сарабеева, Г. Дойчев, Я. Стоянов, Г. Велев, Д. Стефанов, Т. Стоянов.* Исторически бележки за село Маломирово (Хамбарлий), област Ямбол. Джи Ем принт. Хасково (Pavlov, Popova 2016: *Pavlov, P., R. Popova, D. Popov, St. Sarabeeva, G. Doychev, Y. Stoyanov, G. Velev, D. Stefanov, T. Stoyanov*. Istoricheski belezhki za selo Malomirovo (Hambarliy), oblast Yambol. JM Print. Haskovo).

Петрова: *Петрова, Г.* Маломировски фолклор (Ръкопис). Маломирово. Без посочена година (Petrova: *Petrova, G*. Malomirovski folklor (Manuscript). Malomirovo).

Полтораднева-Зеленина 1954: *Полтораднева-ЗелениЪа, Э*. Словарь говора болгарского села Суворово Одесской области УССР: –В: Статьи и материалы по болгарской диалектологии СССР. 5. Москва, 64-134 (Poltoradneva-Zelenina 1954: *Poltorad-*

neva-Zelenina, E. Slovar' govora bolgarskogo sela Suvorovo Юdesskoj oblasti USSR: In: Stat'i i materialy po bolgarskoj dialektologii SSSR. 5. Moskva, 64-134).

Попиванов 1950: *Попиванов, Г.* Говорът в Южна Добруджа. – В: Списание на БАН. 71. Клон историко-филологичен. 34. София: Наука и изкуство, 161-182 (Popivanov 1950: *Popivanov, G*. Govorat v Yuzhna Dobrudzha. In: Spisanie na BAN. 71. Klon istoriko-filologichen. 34. Sofia: Nauka i izkustvo, 161-182).

Попов 1941: *Попов, Д.* Гърци ли са кариотите? Без посочено издателство. София (Popov 1941: *Popov, D*. Gartsi li sa kariotite? Sofia).

Замвер, Хопф 1880: *Samwer, C., J. Hopf, F. Stoerck*. Nouveau requeil general de traitйs et autres actes relatifs aux reports de droit international. 2me serie, tome V. Gottingue.

СД 1993: Северна Добруджа. Пътеписни бележки и спомени за българите (1878- 1940). София: УИ „Св. Климент Охридски" (SD 1993: Severna Dobrudzha. Patepisni belezhki i spomeni za balgarite (1878-1940). Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski").

СНМ 1945: Списък на населените места. Главна дирекция на статистиката. София (SNM 1945: Spisak na naselenite mesta. Glavna direktsia na statistikata. Sofia).

СНМЮД 1941: Списък на населените места в Южна Добруджа. Преброяване на 31 януарий 1941 г. Главна дирекция на статистиката. София (SNMYUD 1941: Spisak na naselenite mesta v Yuzhna Dobrudzha. Prebroyavane na 31 yanuariy 1941 g. Glavna direktsia na statistikata. Sofia).

Тонев 1973: *Тонев, В.* Добруджа през Възраждането (Културен живот, църковно-национални борби, революционни движения). Варна: Държавно издателство. (Tonev 1973: *Tonev, V.* Dobrudzha prez Vazrazhdaneto (Kulturen zhivot, Tsarkovno-natsionalni borbi, revolyutsionni dvizhenia. Varna: Darzhavno izdatelstvo.).

Чалъков 1964: *Чалъков, Ст.* Село Маломирово (Ръкопис). Инвентарен номер 5275 (Книга за село Маломирово). Етнографско-археологически музей в Елхово (Chalakov 1964: *Chalakov, St*. Selo Malomirovo (Manuscript). Inventaren nomer 5275. Etnografsko-arheologicheski muzey v Elhovo).

Чилингиров 1917: *Чилингиров, Ст*. Добруджа и нашето възраждане. Народоспомагателен фонд „Добруджа". София (Chilingirov 1917: *Chilingirov, St*. Dobrudzha i nasheto vazrazhdane. Narodospomagatelen fond MDobrudzha". Sofia).